

Ewelina Kwapien

(Uniwersytet Warszawski,
e-mail: e.m.kwapien@uw.edu.pl)
ORCID: 0000-0001-7917-1248

DOI: 10.33896/PorJ.2022.5.5

STRUKTURA TEMATYCZNA ZAPOŻYCZEŃ CZASOWNIKOWYCH WYCHODZĄCYCH Z UŻYCIA W DOBIE NOWOPOLSKIEJ

WPROWADZENIE

Tematem artykułu jest struktura tematyczna czasowników zapożyczonych w różnych okresach rozwoju polszczyzny, których cechą wspólną jest to, że wychodziły z użycia w dobie nowopolskiej. Podstawę badawczą stanowią czasowniki wybrane na podstawie *Słownika języka polskiego* pod red. W. Doroszewskiego (SJPD) opatrzone kwalifikatorami chronologicznymi. Biorąc pod uwagę, że SJPD w wyborze obejmował materiał od połowy XVIII wieku, a wydawany był w latach 1958–1969, można stwierdzić, że wychodzenie z użycia analizowanych wyrazów przypadało na szeroko pojętą dobę nowopolską. Ze słownika wybrane zostały nie tylko te czasowniki, które całkowicie przestały funkcjonować w języku polskim, ale także pojedyncze archaiczne znaczenia czasowników polisemicznych.

Niejednokrotnie trudno stwierdzić, czy czasownik jest zapożyczeniem, czy też derywatem od zapożyczonego rzeczownika. Typowym sposobem adaptowania przyswajanych czasowników jest w języku polskim dodawanie do nich formantoidu *-ować* [Porayski-Pomsta 2007a; 2007b], który równie dobrze może tworzyć rodzime czasowniki denominalne. Aby rozstrzygnąć, czy dany czasownik lub jego znaczenie zostało zapożyczone, przeanalizowałam zgromadzony materiał w 11 słownikach wyrazów obcych, które ukazały się w latach 1859–2010. Jeżeli przynajmniej jedno ze źródeł podaje obcą genezę czasownika, uznałam, że wstępnie będę traktowała go jako zapożyczenie. Materiał zgromadzony w ten sposób stanowi podstawę badawczą artykułu. Obejmuje on 547 jednostek hasłowych (JH), a 760 jednostek znaczeniowych (JZ),¹ co oznacza, że niekiedy czasowniki miały więcej niż jedno archaiczne znaczenie. Biorąc pod uwagę kryteria doboru leksyki, jest to materiał obszerny. Ze względu na to, że celem artykułu jest analiza przynależności do pól leksykalno-semantycznych, podstawowymi jednostkami badawczymi są jednostki leksykalne. Dla czytelności obrazu każda z nich została przyporządkowana tylko do jednego pola i podpola.

---

¹ Terminami *jednostka hasłowa* (JH) i *jednostka znaczeniowa* (JZ) posługuje się L.A. Jankowiak [Jankowiak 2005, 36].

Podziału ze względu na strukturę tematyczną, czy też pola leksykalno-semantyczne, dokonano na podstawie opracowania S. Dubisza [Dubisz 2002, 132–140], zmodyfikowanego i wykorzystywanego przez mnie podczas analizy rzeczowników dziewiętnastowiecznych [Kwapień 2010]. Umożliwi to spojrzenie porównawcze na materiał rzeczowników progresywnych w XIX wieku i czasowników regresywnych w wiekach XIX–XX.

STRUKTURA TEMATYCZNA ZAPOŻYCZEŃ – POLA LEKSYKALNO-SEMANTYCZNE (ANALIZA ILOŚCIOWA)

Rozważania nad strukturą tematyczną słownictwa pozwalają dostrzec związki między zasobem leksykalnym a rzeczywistością pozajęzykową, a także wskazać, które wartości są szczególnie istotne dla społeczności posługującej się danym językiem. Przykładowo – jeżeli analizujemy nowe słownictwo pod względem przynależności tematycznej, widzimy, które zjawiska wymagały utworzenia bądź zapożyczenia nowej leksyki. W tym wypadku podstawą badawczą są zapożyczenia wychodzące z użycia, a zatem analiza pól leksykalno-semantycznych powinna pokazać, które fakty z rzeczywistości pozajęzykowej przestały mieć znaczenie dla społeczności posługującej się językiem polskim albo poszczególne słowa zostały zastąpione nowymi jednostkami.

Strukturę tematyczną zapożyczeń czasownikowych wychodzących z użycia w dobie nowopolskiej wraz z liczebnością poszczególnych pól i podpól z udziałem procentowym poszczególnych pól w układzie rangowym przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Zapozyczenia czasownikowe wychodzące z użycia w dobie nowopolskiej – układ rangowy pól i podpól leksykalno-semantycznych

Numer	Pole semantyczne	Podpole	Łącznie	Udział
VI*	«człowiek w społeczności»	«stosunki międzyludzkie»	157	
		«stosunki ogólnospołeczne»	91	
		«zachowanie i postępowanie»	38	
		«stosunki służbowe»	26	
		«rozrywka, sport, hobby»	15	
		«stosunki przyjacielskie i towarzyskie»	14	
		«zwyczaje i obyczaje»	12	
VI Łącznie	«człowiek w społeczności»		353	46,4%

* Numeracja pól zachowana za S. Dubiszem [Dubisz 2002].

cd. tabeli 1.

Numer	Pole semantyczne	Podpole	Łącznie	Udział
VIII	«człowiek a instytucja państwa»	«wojsko»	37	
		«własność»	23	
		«sąd»	18	
		«urząd, państwo, polityka»	14	
VIII Łącznie	«człowiek a instytucja państwa»		92	12,1%
II	«psychika człowieka»	«rozum, pamięć, wyobraźnia i ich oceny»	37	
		«uczucia, emocje i ich oceny»	36	
		«wola i oceny z nią związane»	9	
II Łącznie	«psychika człowieka»		82	10,8%
X	«praca człowieka»	«praca fizyczna, rzemiosło, hutnictwo, górnictwo»	36	
		«gospodarstwo»	9	
		«handel i usługi»	9	
		«praca umysłowa»	3	
X Łącznie	«praca człowieka»		57	7,5%
XIII	«człowiek a imponderabilia bytu»	«materia»	50	
		«czas»	5	
		«przestrzeń»	2	
XIII Łącznie	«człowiek a imponderabilia bytu»		57	7,5%
III	«dom człowieka»	«jedzenie, jego przyrządzenie i podawanie, używki»	9	
		«ubranie, materiały, ozdoby»	8	
		«mieszkanie i jego wyposażenie, architektura»	6	
		«stosunki rodzinne»	4	
III Łącznie	«dom człowieka»		27	3,6%
VII	«wiedza człowieka»	«szkoła i wychowanie, szkolnictwo wyższe»	14	
		«łączność i wymiana informacji»	13	
VII Łącznie	«wiedza człowieka»		27	3,6%
I	«ciało człowieka»	«działanie ciała, zmysły, choroby, leczenie»	15	
		«dbałość o ciało»	7	
		«ruch ciała»	3	
I Łącznie	«ciało człowieka»		25	3,3%

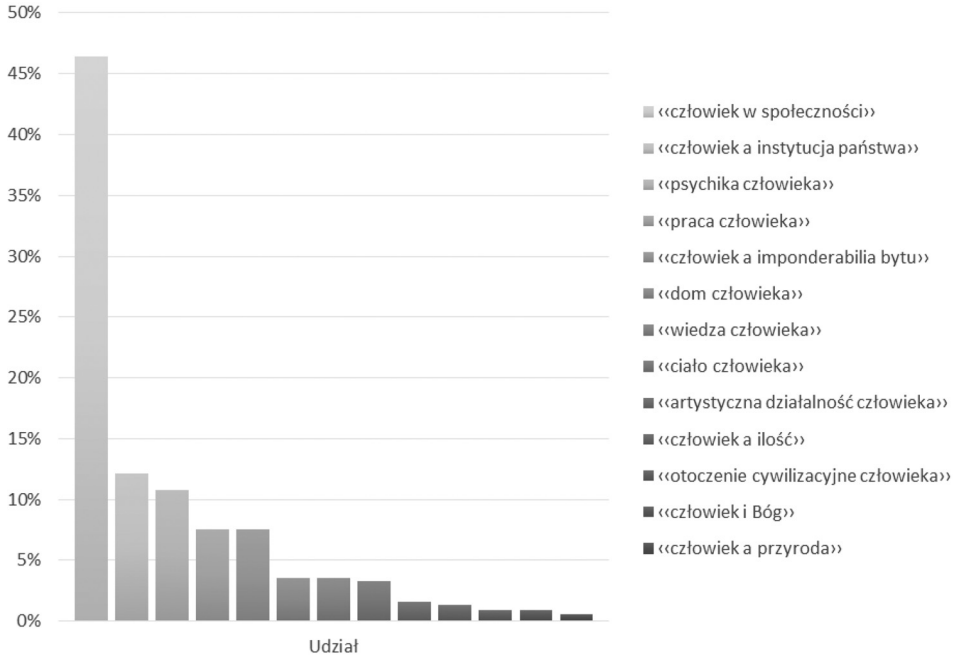
cd. tabeli 1.

Numer	Pole semantyczne	Podpole	Łącznie	Udział
IV	«artystyczna działalność człowieka»	«sztuka; malarstwo, rzeźba, fotografia»	4	
		«teatr, film»	3	
		«muzyka»	3	
		«literatura, piśmiennictwo, druk»	2	
IV Łącznie	«artystyczna działalność człowieka»		12	1,6%
XIV	«człowiek a ilość»	«liczba, liczenie»	10	
XIV Łącznie	«człowiek a ilość»		10	1,3%
IX	«otoczenie cywilizacyjne człowieka»	«komunikacja, podróż, turystyka, wypoczynek»	7	
IX Łącznie	«otoczenie cywilizacyjne człowieka»		7	0,9%
V	«człowiek i Bóg»	«religia»	7	
V Łącznie	«człowiek i Bóg»		7	0,9%
XII	«człowiek a przyroda»	«zwierzęta»	2	
		«rośliny, grzyby»	2	
XII Łącznie	«człowiek a przyroda»		4	0,5%
Liczba haseł			760	100,0%

Pierwszy wniosek jest taki, że nie wszystkie pola wydzielone przez S. Dubisza zostały uzupełnione, jeśli chodzi o zapożyczenia czasownikowe wychodzące z użycia w dobie nowopolskiej. Żadna jednostka leksykalna nie znalazła się w polach: «człowiek a wszechświat» oraz „me-tajęzyk” człowieka».

Dane liczbowe przedstawione w tabeli w bardzo jasny sposób pokazują, że zdecydowanie najwięcej – blisko połowa – analizowanego słownictwa wychodzącego z użycia należała do pola «człowiek w społeczności» (535 jednostek, 46,4%). Materiał ten nie rozkłada się więc równomiernie i nie zmniejsza się stopniowo w kolejnych polach, tylko jest skoncentrowany przede wszystkim w tym jednym polu. Kolejne dwa pola («człowiek a instytucja państwa» i «psychika człowieka») obejmują 12,1% i 10,8% słownictwa, następne dwa («praca człowieka» i «człowiek a imponderabilia bytu») po tyle samo – 7,5%. Objętość trzech kolejnych pól również jest zbliżona: «dom człowieka» i «wiedza człowieka» po 3,6%, «ciało człowieka» – 3,3%. Dalej w kolejności występują pola, które obejmują po mniej niż 2% materiału: «artystyczna działalność człowieka», «człowiek a ilość», «otoczenie cywilizacyjne człowieka», «człowiek i Bóg» oraz «człowiek a przyroda». Proporcje opisywanych zjawisk dobrze pokazuje wykres 1.:

Wykres 1. Zapożyczenia czasownikowe wychodzące z użycia w dobie nowopol- skiej – układ pól

Na pole «człowiek w społeczności» u S. Dubisza [Dubisz 2003, 136] i w monografii [Kwapien 2010, 61] składa się 7 podpól: «stosunki międzyludzkie», «stosunki przyjacielskie i towarzyskie», «stosunki służbowe», «stosunki ogólnospołeczne», «zachowanie i postępowanie», «zwyczaje i obyczaje» i «rozrywka, sport, hobby». Tabela 1. pokazuje, że również w tym wypadku rozmieszczenie materiału nie jest równomierne, blisko połowa jednostek leksykalnych mieści się bowiem w podpolu «stosunki międzyludzkie» (157 jednostek z 353 obecnych w tym polu). Na drugim miejscu sytuuje się pole «stosunki ogólnospołeczne» z liczbą 91 jednostek, kolejne podpole «zachowanie i postępowanie» liczy natomiast 38 jednostek.

Dane liczbowe potwierdzają ekonomiczną zasadę Pareta 20 : 80, która mówi, że 20% zasobów przekłada się na 80% rezultatów. Zbliżone proporcje można zauważyć w wypadku podziału na pola leksykalno-semantyczne, gdzie 69,3% materiału zgromadzone jest w trzech pierwszych polach – trzy pola stanowią 23% z trzynastu pól. W pozostałych 10 polach mieści się zaledwie 30,7% materiału. W wypadku podziału na podpola rozpiętość procentowa jest szersza, ponieważ w dwunastu podpolach, które stanowią 30% podpól, mieści się 74,2% materiału. Można też zauważyć, że pierwsze podpole «stosunki międzyludzkie» obejmuje ponad 20% materiału. Przy analizie liczebności jednostek podpól w obrę-

bie jednego pola zasada Pareta nie ma zastosowania. Główną przyczyną jest to, że reguła powinna być sprawdzana w odniesieniu do pełnego zasobu, a nie tylko do wycinka.

STRUKTURA TEMATYCZNA ZAPOŻYCZEŃ – POLA LEKSYKALNO-SEMANTYCZNE (ANALIZA JAKOŚCIOWA)

Jak już wspomniano, największa liczba zapożyczeń czasownikowych zanikających w dobie nowopolskiej znalazła się w polu «człowiek w społeczności». Najliczniejsze podpole «stosunki międzyludzkie» jest bardzo niejednorodne, znaleźć w nim można czasowniki neutralne, nacechowane pozytywnie lub negatywnie, wyrażano nimi zatem szeroki wachlarz emocji, ale także bardzo zróżnicowane treści. Nie sposób w artykule przytoczyć wszystkich definicji, posłużę się zatem przykładami słów obrazujących wybrane bliskie znaczenia.

Wiele jednostek leksykalnych odnosi się np. do szacunku, podziwu wobec kogoś. Są wśród nich zarówno znaczenia określone w SJPD jako dawne, jak i przestarzałe: *admirować przestarz.* ‘podziwiać, uwielbiać’,² *celebrować daw.* ‘świadczyć komuś honory’, *estymować daw.* ‘otaczać czcią, szanować, poważać; wysoko cenić’, *konsyderować 1 daw.* ‘poważać, szanować’, *respektować przestarz.* ‘otaczać respektem, poważać, szanować’, tu także *respektować się daw.* ‘okazywać szacunek sobie wzajemnie, jeden drugiemu’, *szacować przestarz.* ‘szanować, poważać, cenić, czcić’, *szacować się 1 przestarz.* strona zwrotna czas. szacować w zn. 2.: ‘szanować, poważać, cenić, czcić’, tu także *szacować się 2 przestarz.* ‘szacować, szanować jeden drugiego’, *wenerować przestarz.* ‘mieć dla kogoś, czegoś szacunek, cześć, okazywać je komuś; poważać, czcić’. Antonimiczny w stosunku do tej grupy czasownik to np. *spernować daw.* ‘pogardzać’.

Spośród zapożyczeń wyrażających pozytywny stosunek do kogoś, choć nie zawsze pozytywnie waloryzowanych, należą te, które dotyczą wstawiania się za kimś, protegowania: *forytować 1 przestarz.* *dziś książk.* ‘popierać kogoś albo coś, protegować, polecać; wyróżniać, faworyzować’, *kredensować 2 daw.* ‘sprzyjać komuś, otaczać względami, protegować’, *oponować się 2 daw.* ‘stawiać przy kimś, po czyjejsz stronie’, *promować 2 daw.* ‘wstawiać się za kim (za czym); protegować, popierać’, *promowować 2 daw.* p. *promować* w zn. 3b: ‘wstawiać się za kim (za czym); protegować, popierać’, *rekomendować 1 wychodzące z użycia* ‘wystawiać komuś pochlebne świadectwo; zachwalać, polecać kogoś lub coś’.

Pewien zbiór czasowników odnosi się do rozmowy, przy czym niektóre z nich są neutralne (*dialogować przestarz.* ‘rozmawiać’, *konkludować 2 daw.* ‘omawiać’), inne zaś zawierają komponent semantyczny związany

² Znaczenia przytaczam za SJPD.

z dyskutowaniem (*dysertować przestarz.* ‘rozprawiać, dyskutować’), spieraniem się (*dysputować się daw.* ‘rozprawiać, spierać się’), sprzeciwianiem się (*kontrować przestarz.* ‘być kontra, czyli przeciw czemuś lub komuś; przeczyć, sprzeciwiać się, oponować’, *oponować się 1 daw.* ‘oświadczać się przeciw czemuś, przeciwstawiać się, opierać się czemuś; występować, walczyć przeciw komuś’) czy perswadowaniem (*konwinkować daw.* ‘dowodzić, przekonywać’, *remonstrować przestarz.* ‘przekładać, przedstawiać, tłumaczyć, perswadować, upominać; przeciwstawiać się czemuś; odwoływać się, przeczyć’, *reprezentować 4 daw.* ‘perswadować, tłumaczyć’). Czasownik *apostrofować daw.* oznacza natomiast ‘zwracać się do kogoś z wezwaniem; zagadywać kogoś z naciskiem, z odcieniem nagany’.

Mocniej nacechowane emocjonalnie są te czasowniki, które dotyczą obmawiania kogoś (*bramować daw.* ‘obmawiać, szkalować’, *dyfamować przestarz.* ‘zniesławiać, oskarżać, oczerniać’, *kalumniować daw.* ‘rzucić kalumnie na kogoś; szkalować, spotwarzać’, *paszkwiliować daw.* ‘pisać paszkwile; zniesławiać, wydrwiwać, wyszydzać kogoś’, *wecować 2 przestarz. dziś pot. środ. przen.* ‘ostro kogoś skrytykować, brać na języki, brać w obroty’), ubliżania komuś (*despektować daw.* ‘czynić komuś despekt; ubliżać, uchylać’), krzyczenia na kogoś, wymyślenia mu (*buzować II daw.* ‘łajać kogoś, gromić’, *futrować II daw.* ‘besztać kogoś, łajać, wymyślać komuś’, *insultować daw.* ‘obrzucać obelgami, znieważać’, *monitować przestarz.* ‘karcić kogoś za niewłaściwe postępowanie, zachowanie się; strofować, napominać’, *repyrmandować daw.* ‘strofować, udzielać nagany’) lub kłamstwa (od najmniej nacechowanego *kolorować przestarz. przen.* ‘upiększać, urozmaicać’ (por. *koloryzować* w zn. 1: ‘przesadzać, przejaszkawiać w opowiadaniach w relacjach; blagować’) po *fajnować 2 przestarz. żart.* ‘kłamać, oszukiwać’, *kuglować 2 daw. przen.* ‘oszukiwać, kręcić’).

Kilka jednostek dotyczy prześladowania, nękania kogoś (*molestować 1 przestarz. rzad.* ‘dawać się we znaki; nękać, dokuczać’, *persekwować daw.* ‘ścigać, gonić kogo; prześladować, nękać’, *prosekwować daw.* ‘prześladować kogo, iść za kim trop w trop; ścigać’), dokuczania (*pikować przestarz.* ‘kłuć, drażnić kogo’), spiskowania (*praktykować 1 daw.* ‘prowadzić konszachty, intrygi, spiskować, knować’), zmuszania kogoś (*wiolentować daw.* ‘dopuszczać się wiolencji; zmuszać do czego gwałtem, przemocą’) lub zemsty (*wetować I daw.* ‘oddawać wet za wet, rewanżować się; mścić się’).

Pewien zbiór zapożyczeń odnosi się do czynności bicia: *apludować 3 daw. żart.* ‘bić’, *dyscyplinować przestarz.* ‘bić dyscypliną, biczować’, *infestować daw.* ‘napadać, zagrażać, napastować’, *karbować 1 przestarz. przen.* ‘bić, rozbijać, zadawać rany cięte’, *karbować się przestarz.* ‘bić się zadając rany cięte’, *kiereszować przestarz.* ‘ciąć, ranić, kaleczyć czymś’, *knutować przestarz.* ‘bić, chłostać knutem’.

Niekiedy zapożyczenia odnoszą się do podobnych zjawisk, ale dotyczą zróżnicowanych postaw, np. związane są z zachęcaniem do czegoś

dobrego: *animować przestarz.* ‘ożywiać, zabawiać; zagrzewać, podniecać, zachęcać’, *ekscytować przestarz.* ‘pobudzać, zachęcać do wykonania jakiejś czynności; przynaglać, zalecać coś, przypominać’, podczas gdy inne: *instygować 1 daw.* ‘inspirować, gorliwie coś doradzać, podjudzać do czegoś’, *sfomentować daw.* ‘podjudzić, podburzyć, podbechtać, zbuntować’ do podejmowania działań ocenianych negatywnie.

W relacjach międzyludzkich istotne jest też współdziałanie (*akompaniować przestarz.* ‘towarzyszyć komuś, iść z kimś; współdziałać’, *kontrybuować 2 daw.* ‘przyczyniać się do czegoś; współdziałać’) lub rywalizacja (*certować daw.* ‘współzawodniczyć, rywalizować’, *emulować daw. dziś książk.* ‘współzawodniczyć, rywalizować’).

Podpole «stosunki ogólnospołeczne» liczy 91 jednostek leksykalnych i podobnie jak podpole «stosunki międzyludzkie» jest bardzo zróżnicowane wewnątrznie. Przykłady zapożyczeń dotyczą z jednej strony włączania kogoś do grupy społecznej *adoptować daw.* ‘przyjąć nieszlachcica do własnego herbu’ lub *afiliować daw.* dokonać afiliacji w zn. 2.: ‘przyjąć do rodziny, herbu, organizacji; przyłączyć’, z drugiej zaś wyłączania: *denacjonalizować daw.* ‘wynaradawiać’, *eksterminować przestarz. dziś rzad.* ‘wydalać z kraju’, także w sensie metaforycznym *infamować daw.* ‘skazywać na infamię, pozbawiać czci’.

W tym zbiorze znajdują się czasowniki związane z dbałością o wolność i pokój: *salwować daw.* ‘ratować, wybawiać, ocalać; zachowywać (od zguby)’, a także z sytuacją odwrotną, gdy ten pokój jest odbierany, np. *agrawować 2 daw.* ‘uciskać, uciemiezać, ciemiężyć’, *oprymować daw.* ‘uciskać, gnębić; zadawać gwałt’, *koczować daw.* ‘uprowadzać cudzego poddanego, chłopą’. I tak pewne czasowniki wiążą się podejmowaniem starań o pokój: *negocjować przestarz.* to ‘prowadzić układy, pertraktacje, rokowania; umawiać się o coś, omawiać, układać coś’, *pacyfikować przestarz.* ‘nakłaniać do zgody, prowadzić układy o pokój, podczas gdy *rebelizować daw.* – przeciwnie: ‘buntować się, burzyć się; powstawać przeciw komuś (czemuś)’.

Niektóre zapożyczenia wiążą się z przygotowaniem dokumentów, np. *konsygować 2 przestarz.* ‘zapisać, wciągnąć do protokołu’, *widymować daw.* ‘stwierdzać podpisem przejrzenie dokumentu; poświadczać’. *Akredytować daw.* znaczy ‘poręczać, potwierdzać’, a *anihilować daw.* przeciwnie – ‘unicestwiać, unieważniać, uznawać za niebyłe’.

W podpolu «zachowanie i postępowanie» liczącym 38 jednostek leksykalnych niektóre z nich są związane z porozumiewaniem się w jakiś charakterystyczny sposób, np. *afektować 1 daw.* ‘wypowiadać się, zachowywać się w sposób przesadny, nienaturalny; przesadzać, udawać’, *bałakać* ‘mówić od rzeczy, pleść, bajać’, *bałamucić* ‘mówić od rzeczy, paplać; wikłać, gmatwać, plątać, wicherzyć’, *komponować* ‘zmyślać, blagować, fantazjować’, a także z okazywaniem pewnych emocji *chimerować* ‘pokazywać fanaberie, grymasy, kaprysy, fochy, dziwactwa, narowy; grymasić, kapryścić, dziwaczyć, narowić się’. Kilka czasowników odnosi się

do zachowania się ludzi dumnych, przekonanych o swojej wartości: *brylować* 'być przedmiotem podziwu, wyróżniać się; popisywać się', *czwanić się* 'przedstawić samego siebie w przesadnie korzystnym świetle; chełpić się, pysznić się, popisywać się', *magnifikować się* 'być dumnym, pysznym, wyniosłym'.

Część z zapożyczeń wiąże się z prowadzeniem lekkiego trybu życia (*bajdykować* 'wałęsać się, próżniaczyć się', *balansować* 'bawić się, hulać, włóczyć się', *bonować 1* 'używać, prowadzić przyjemne, wesołe życie, hulać', *deboszować* 'prowadzić życie lekkie, awanturnicze, hulaszczcze; hulać', *laufrować* 'włóczyć się bez celu, wałęsać się') lub z narażaniem siebie lub innych na ryzyko (*azardować 2/ hazardować* 'narażać na ryzyko, wystawiać na niebezpieczeństwo; ryzykować', *brawować* 'nie liczyć się z niebezpieczeństwem, wystawiać się nierozważnie i niepotrzebnie na niebezpieczeństwo, narażać się czymś niepotrzebnie, chełpić się śmiałością, odwagą, lekceważyć coś').

Analiza wyrazów z tego podpoła pokazuje, że czasowniki wychodzące z użycia odnosiły się przede wszystkim do czynności nacechowanych negatywnie, niewiele jest tu bowiem przykładów odnoszących się do działań ocenianych pozytywnie: *rachować* w znaczeniu 'żyć, gospodarować oszczędnie, racjonalnie; nie trwonić pieniędzy, oszczędzać', a także dwa bliskie znaczenia *apludować* 'oklaskiwać, bić oklaski' i *apludować 2* 'przyklaskiwać, pochwalać, wyrażać uznanie', ale już *atentować się* 'składać uszanowanie, okazywać szacunek, starać się o czyjeś względy, nadskakiwać' ze względu na podany w definicji synonim *nadskakiwać* sprawia, że znaczenie to nie może być używane jedynie w pozytywnych kontekstach. Podobnie *brylować 1* w znaczeniu: 'być przedmiotem podziwu, wyróżniać się; popisywać się' – nie ma niczego złego w tym, że ktoś się wyróżnia, ale to, że się popisuje, wywołuje negatywne skojarzenia.

Podpole «stosunki służbowe» (z liczbą 26 jednostek) jest mniej skomplikowane semantycznie, pewne znaczenia są sobie bliskie. Najwięcej wyrazów związanych jest z mianowaniem na stanowisko: *instalować daw.* 'wprowadzać kogoś na urząd; umieszczać, urządzać', *instrumentować daw.* 'instalować, mianować', *introdukować daw.* 'wprowadzać na nowe miejsce, urząd', *kreować przestarz.* 'mianować, wynosić na godność, obierać, wybierać', *kreować się przestarz.* strona zwrotna czas. *kreować* w zn. 3. 'mianować, wynosić na godność, obierać, wybierać', *nominować 1 przestarz.* 'mianować, powoływać, wyznaczać kogoś na stanowisko', *patentować daw.* 'mianować kogoś czymś, dawać komuś dokument nominacyjny'.

Kilka zapożyczeń odnosi się do awansu: *forsztelować daw.* 'przedstawiać, podawać do awansu', *fortragować daw.* 'przedstawiać kogoś do awansu; dawać komuś wyższe stanowisko, awansować', *promować 1 daw.* 'podnosić do wyższej godności, awansować', *promowować 1 daw.* p. *promować* w zn. 3a.: 'podnosić do wyższej godności, awansować'.

Kiedy ktoś pracował dobrze, był za tę pracę wynagradzany, czego dotyczą czasowniki: *kontentować 2 przestarz.* ‘opłacać, wynagradzać, zaspokajać’, *pensjonować przestarz.* ‘zaopatrywać kogo w pensję; przyznawać, wyznaczać komu stałą rentę, emeryturę itp.; przenosić na pensję, emeryturę’, a także mógł dostać zaliczkę: *awansować 2 przestarz.* ‘wypłacić naprzód, dać zaliczkę pieniężną’, *zaforszuszować przestarz.* ‘zapłacić awansem’. Kiedy natomiast pracował źle, albo zmieniała się sytuacja, mógł zostać zwolniony: *licencjować 2 daw.* ‘zwalniać ze służby (wojsko, żołnierzy itp.)’, *reformować 2 daw.* ‘usunąć ze służby czynnej, odesłać, przenieść na reformę’, *zabszytować daw.* ‘zwolnić kogoś ze służby (zwłaszcza z wojska); relegować’ lub mógł zwolnić się sam: *dyspensować się daw.* ‘zwalniać, uwalniać siebie od pewnych obowiązków’.

Czasowników o innych znaczeniach jest w tym podpolu niewiele, np. *antyszambrować przestarz.* ‘wyczekiwać w przedpokojach, usiłując dotrzeć do wpływowych osób’, czy *prywatyzować daw.* ‘zajmować się czymś z amatorstwa, nieurzędowo, dorywczo’.

Zapożyczenia wychodzące z użycia w dobie nowopolskiej w podpolu ‘rozrywka, sport, hobby’ (15 jednostek leksykalnych) dotyczą różnych rodzajów rozrywek lub sportu: tańca (*angażować do tańca fraz. daw.* ‘zamawiać taniec, zapraszać do tańca’, *parierować 2 daw.* ‘towarzyszyć partnerowi w zabawie, w tańcu’, *walcować 2 przestarz.* ‘tańczyć walca, wirować w walcu’), zdejmowania maski podczas balu (*demaskować daw.* w znaczeniu dosłownym ‘zdejmować maskę zakrywającą twarz’) czy pokazywania sztuczek (*kugłować 1 daw.* ‘pokazywać sztuczki kuglarskie; błaznować, figlować’, *sztukować 2 daw.* ‘dokazywać jakiejś sztuki; pokazywać, wyprawiać sztuki, sztuczki’).

Niektóre czasowniki dotyczą gier karcianych (*bastować daw.* ‘w grze w karty: mówić basta, pasować’, *zdebankować daw.* ‘w grze w karty: rozbić bank; ograć kogoś’) lub hazardu (*azardować 1 daw. p. hazardować* (zn. 1.: *rzad.* ‘uprawiać hazard, grę hazardową’), *parierować 2 daw.* ‘trzymać jakąś stawkę za gracza’, *poniterować 1 daw.* ‘w grach hazardowych: stawiać pieniądze przeciw bankowi; w grze w karty: stawiać na kartę, obłożyć kartę stawką’). Z ćwiczeniami fizycznymi wiążą się: fechtunek (*fechtować daw. / fektować daw. p. fechtować się* ‘walczyć białą bronią, ćwiczyć się w szermierce, uprawiać fechtunek’), powożenie końmi (*karakolować daw.* ‘zataczać koniem koła lub półkola, harcować’) i zapasy (*certować się daw.* ‘brać udział w zapasach, walczyć’).

Co ciekawe, zdecydowana większość wyrazów w tym podpolu została opatrzona kwalifikatorem *dawny*, tylko jeden (*walcować 2*) ma kwalifikator *przestarzały*.

Zapożyczenia w podpolu ‘stosunki przyjacielskie i towarzyskie’ (14 jednostek leksykalnych) dotyczą głównie relacji miłosnych – zabiegania o czyjeś względy (*adresować się 2 daw.* ‘zalecać się’, *konkurować 1 przestarz.* ‘starać się, ubiegać się o rękę panny, zabiegać o jej względy’) oraz uczuć wobec kogoś (*afektować 2 daw.* ‘obdarzać afektem, sympatią,

lubić), czułości (*karesować przestarz.* ‘pieścić kogoś, być dla kogoś czułym, troskliwym, nadskakiwać komuś’, *każolować przestarz.* ‘schlebiać komuś; troskliwie się opiekować kimś; głaskać, pieścić’) i komplementowania (*komplimentować przestarz.* p. komplementować ‘prawić komplementy; chwalić’, *komplimentować się przestarz.* p. komplementować się w zn. 1 ‘komplementować siebie wzajemnie, obsypywać się wzajemnie komplementami’).

Niektóre czasowniki odnoszą się do relacji braterskich: *fraternizować przestarz.* ‘bratać się, przyjaźnić z kimś’ oraz *fraternizować się przestarz.* forma wzmocniona czas. *fraternizować:* ‘bratać się, przyjaźnić z kimś’, a także *koligacić się 2 daw. przen.* ‘bratać się z kim, łączyć się z czym; daw. kojarzyć się’. Kilka z nich odnosi się do składania wizyt (*wizytować przestarz.* ‘składać komuś wizytę, udawać się z wizytą; także: przyjmować gościa u siebie’ lub *wizytować się przestarz.* ‘składać sobie wzajemnie wizyty; odwiedzać się’, *uğeszcząć daw.* ‘bywać gdzieś często, uczęszczać’) lub prowadzenia rozmowy (*konwersować przestarz. dziś książk.* ‘prowadzić rozmowę towarzyską, rozmawiać z kimś’).

Ostatnie podpole pola «człowiek w społeczności» – «zwyczaje i obyczaje» liczy 12 jednostek leksykalnych. Czasowniki dotyczą zapraszania (*inwitować przestarz.* ‘zapraszać, wzywać’), przedstawiania się (*prezentować się przestarz. dziś książk.* ‘przedstawiać się komu’, *rekomendować 2 wychodzące z użycia* ‘przedstawiać kogoś komuś, dokonywać prezentacji’, *rekomendować się 2 przestarz.* ‘przedstawiać się’), gratulowania (*winszować 1 wychodzące z użycia* ‘składać życzenia, gratulacje; gratulować’), składania życzeń (*felicytować daw.* ‘składać życzenia; winszować, gratulować’, *winszować 2 przestarz.* ‘życzyć czegoś komuś’) lub kondolencji (*kondolować przestarz.* ‘składać kondolencje’).

Słowem o znaczeniu ogólnym jest czasownik *solenizować daw.* ‘obchodzić uroczyście; świętować’, a ze świętowaniem wiąże się czasem obdarowywanie się: *legować daw. rzad.* ‘dać w prezencie’. Dużych umiejętności wymaga też sztuka odmawiania: *rekuzować daw.* ‘odmawiać czego, zwłaszcza dawać rekuzę’, *rekuzować się daw.* ‘wymawiać się, uchylać się, odmawiać’.

Pole «człowiek a instytucja państwa» składa się z czterech podpól: «wojsko» obejmuje 37 jednostek leksykalnych, «własność» – 23, «sąd» – 18, «urząd, państwo, polityka» – 14. Czasowniki związane z wojskiem są semantycznie bardzo zróżnicowane, dotyczą one głównie działań podejmowanych przez żołnierzy i ich dowództwo w czasie przygotowania do walki i w czasie jej trwania.

W czasie przygotowania do walki i przemieszczania się odnoszą się m.in. do stacjonowania (*konsystować daw.* ‘mieć postój, stać załogą; stacjonować’), dbałości o zaopatrzenie (*sztuftować 2 przestarz.* ‘zaopatrywać w coś; zakładać, organizować, fundować; zwłaszcza w odniesieniu do wojska: wystawiać, uzbrajać własnym kosztem’) i o konie (*remontować przestarz.* ‘o koniach: być nabywanym dla wojska na remoncie; o woj-

sku: zaopatrywać się w świeże konie', czy *furażować przestarz.* 'starać się o furaż, zdobywać furaż (*przestarz.* 'pasza dla koni wojskowych)'), budowania okopów i zabezpieczeń (*flankować 2 przestarz. wojsk.* 'otaczać, obwarowywać flankami', *minować przestarz. wojsk.* 'zakładać miny; *przestarz.* 'ryć podziemne podkopy'), *szańcować przestarz.* 'otaczać coś szanćcami; okopywać', *warować 2 daw.* 'otaczać murem, wałem, obwarowywać', *warować się 1 daw.* 'obwarowywać się, fortyfikować się'), maszerowania (*defilować przestarz.* 'o wojsku: maszerować, przesuwac się, przeciągać').

W czasie walki związane są z ustawianiem się w szyku (*debuszować przestarz. wojsk.* 'przejsć w rozwiniętym szyku do walki po przebyciu gór, lasów itp.', *szeregować daw.* 'ustawiać, rozstawiać ludzi w szeregu, w szereg'), walką białą bronią (*szermować przestarz.* 'władać bronią białą, walczyć na białą broń'), strzelaniem (*flankierować przestarz.* 'strzelać przed kolumną idącą do ataku albo z jej boku'), także ostrzeliwaniem z dział (*rychtować przestarz.* 'odpowiednio ustawiać (działo); celować', *rychtować się przestarz.* 'o dziale, armacie: być nastawianym na cel', *strychować 5 daw.* 'ostrzeliwać (z dział)'). W walce konieczne są takie działania jak nacieranie (*flankować 1 przestarz. wojsk.* 'nacierać na nieprzyjaciela z boku, osłaniając jednocześnie własne oddziały wojska'), a niekiedy także odwrót, cofanie się (tu różne warianty adaptacji zapożyczonego czasownika *rejterować się: rejterować przestarz.* 'o wojsku: cofać się; dziś zwykle żartobliwie: uciekać', *rejterować się daw.* forma wzmocniona czas. *rejterować* o wojsku: 'cofać się; dziś zwykle żartobliwie: uciekać', *rejtyrować daw.* p. *rejterować*: 'o wojsku: cofać się; dziś zwykle żartobliwie: uciekać', *retyrować się daw.* 'rejterować, uciekać, cofać się').

Oczywiście w tym podpolu jest jeszcze wiele innych czasowników odnoszących się do bardzo szczegółowych kwestii, np. werbowania żołnierzy (*kantonować 2 daw.* 'werbować żołnierzy, wybierać rekruta') lub ich zwalniania (*abszycować daw.* 'dawać komu abszyt, zwalniać kogo z wojska, ze służby'), a także m.in. koniecznych ćwiczeń (*maneurować daw.* 'wykonywać ćwiczenia wojskowe, odbywać manewry').

Zapożyczenia w podpolu «własność» są również bardzo zróżnicowane znaczeniowo. Odnoszą się np. do wydawania pieniędzy (*depansować daw.* 'wydawać pieniądze niepotrzebnie, na próżno', *ekspensować 1 przestarz.* 'wydawać pieniądze, łożyć, tracić na coś' *spendować daw.* 'łożyć na coś pieniądze; wydatkować'), dawania na kredyt (*borgować 1 daw.* 'dawać coś na kredyt, pożyczać komuś'), brania w zastaw (*fantować przestarz.* 'brać w zastaw, zajmować, konfiskować za niewypłacalność, za wyrządzoną szkodę itp.'), składania kaucji (*kaucjonować przestarz.* 'składać kaucję, zabezpieczać przez złożenie kaucji'), zastawiania w lombardzie (*lombardować daw.* 'zastawiać w lombardzie; pożyczać komuś pod zastaw przedmiotów wartościowych, towarów itp., brać w zastaw'), korzystania z zysków (*profitować daw.* 'korzystać z czego; ciągnąć zyski, wykorzystywać co'), licytowania czyichś nieruchomości (*stradować prze-*

starz. ‘sprzedać czyjeś nieruchomości przez licytację, zabrać czyjąś własność za dług’).

W podpolu «sąd» znalazły się czasowniki dotyczące również różnych kwestii, m.in. wzywania do stawienia się przed sądem (*cytować daw.* ‘wzywać do stawienia się przed sądem lub władzą’), wpisywania do ksiąg (*ingrosować daw.* ‘wpisywać, wciągać do ksiąg, szczególnie hipotecznych’, *oblatować daw.* ‘wpisać do akt; dokonać oblaty’), prowadzenia śledztwa (*inkwirować przestarz.* ‘prowadzić śledztwo, przesłuchiwać, wypytywać, badać’), procesowania się (*litygować się daw.* ‘mieć proces, rozprawę sądową; procesować się’), ogłaszania wyroku (*kondemnować daw.* ‘skazywać wyrokiem zaocznym, potępiać’) po skazanie na banicję (*proskrybować daw.* ‘wyjąć spod prawa, skazać na banicję’) czy wykonywanie kary śmierci (*egzekwować 1 daw.* ‘wykonywać karę śmierci; karać śmiercią’).

Ostatnie podpole z pola «człowiek a instytucja państwa», czyli «urząd, państwo, polityka», obejmuje głównie czasowniki związane ze sprawami urzędowymi, takimi jak: wpisywanie do akt (*aktykować daw.* ‘wpisać, wpisywać do akt, do protokołu’), *immatrykulować daw.* ‘wpisać do rejestrów publicznych’), zatwierdzanie urzędowe (*koroborować przestarz. dziś książk.* ‘uznać coś oficjalnie; potwierdzić, zatwierdzić coś urzędowo, prawnie; wzmacniać’, *roborować daw.* ‘urzędowo, prawnie zatwierdzać (akt, umowę itp.)’), pobieranie opłat (*percypować daw.* ‘pobierać opłatę, ściągać podatki’), ale także zawieszanie kogoś w wykonywaniu czynności urzędowych (*suspendować 1 przestarz.* ‘pobierać opłatę, ściągać podatki’). Do działań związanych z państwem odnoszą się np. czasowniki *mediatyzować hist.* ‘pozbawiać praw udzielnych, wcielać udzielne księstwo do większego kraju’ czy *turnować daw.* ‘w dawnej Polsce: głosować kolejno województwami’.

Trzecim w kolejności polem leksykalno-semantycznym jest «psychika człowieka» wraz z dwoma podpolami o zbliżonej liczbie zapożyczeń «rozum, pamięć, wyobraźnia i ich oceny» (37 jednostek leksykalnych), «uczucia, emocje i ich oceny» (36) oraz jednym reprezentowanym przez znacznie mniejszą ich liczbę «wola i oceny z nią związane» (9).

W podpolu «rozum, pamięć, wyobraźnia i ich oceny» zapożyczenia odnoszą się do różnych czynności, takich jak poznawanie (*agnoskować przestarz.* ‘poznać, rozpoznać; stwierdzić niewątpliwość czegoś’), myślenie, rozumowanie (*dubitować daw.* ‘rozmyślać, zastanawiać się, medytować’, *medytować przestarz. dziś często żart.* ‘namyślać się długo, rozważać coś powoli, zastanawiać się; łamać sobie głowę’, *rezonować 1 daw.* ‘rozumować’, *ruminować 2 daw. przen.* ‘przetrawiać w myślach, zastanawiać się, rozważać’, *skrutować daw.* ‘obserwować, badać, śledzić’, *spekulować przestarz.* ‘przemyślać, kombinować’, *trutynować daw.* ‘rozważać, roztrząsać’), przypuszczanie (*suponować daw.* ‘przypuszczać, domyślać się’), ale też rozróżnianie (*dyscernować daw.* ‘rozróżniać, odróżniać’), dowodzenie lub wyjaśnianie (*alegować przestarz.* ‘podawać

jako dowód, przytaczać, powoływać się na coś', *demonstrować daw.* 'wykazywać, dowodzić, uzasadniać', *eksplikować przestarz.* 'czynić coś zrozumiałym, jasnym; wyjaśniać, tłumaczyć, uzasadniać', *ewinkować daw.* 'zabezpieczać; udowadniać, wykazywać, potwierdzać'), utrwałać w pamięci (*memorować daw.* 'utrwałać w pamięci, uczyć się na pamięć') czy przesadzać (*egzagerować przestarz.* 'przypisywać czemuś zbyt wielkie rozmiary, znaczenie; zmyślać, przesadzać').

W podpolu «uczucia, emocje i ich oceny» znalazły się czasowniki dotyczące całego wachlarza odczuć – od pozytywnych jak zachwyć (*ekstazjować się daw.* 'wpadać w zachwyć; unosić się'), wzruszenie (*atandrysować daw.* 'rozczulać, wzruszać'), radość (*kontentować I przestarz.* 'cieszyć, radować'), przez smutek i zmartwienie (*sumować II daw. dziś gw.* 'martwić się, smucić się, być zasepionym, posepnym, ponurym') po gniew (*furiować daw.* 'wpadać w gniew, złościć się', *pasjonować się daw.* 'wpadać w pasję, złościć się') i rozpacz (*desperować przestarz.* 'rozpaczać, tracić nadzieję; lamentować'). Aż kilka zapożyczeń odnosi się do wprawiania kogoś w zakłopotanie lub zmieszanie (*ambarasować przestarz.* 'przysparzać trudności, zmartwień, sprawiać kłopot; wprawiać w zakłopotanie', *dekoncertować przestarz.* 'wprawiać w zakłopotanie, zbijać z tropu; mieszać, żenować, zawstydząć', *deranżować przestarz.* 'wytrącać ze zwykłego trybu, sprawiać zamieszanie; przeszkadzać', *derutować przestarz.* 'srowadzać kogoś z prostej drogi, zbijać z tropu', *frasować przestarz.* 'martwić, wprawiać w zakłopotanie', *konfundować przestarz.* 'przyprawiać kogoś o konfuzję, zmieszanie, zakłopotanie; zbijać z tropu, zawstydząć, peszyć'), a także zniechęcania kogoś (*degustować przestarz.* 'napelniać niechęcią, przyprawiać o niesmak, niezadowolenie, obrzydzenie', *dekużować przestarz. rzad.* 'odbierać komuś odwagę, energię; zniechęcać, zrażać kogoś').

W podpolu «wola i oceny z nią związane» znalazły się np. zapożyczenia *filować daw. przen.* 'robić wybór, decydować', *persewerować daw.* 'trwać uporczywie przy czym, trwać dalej', *rezolwować się daw.* 'zdecydować się, powziąć decyzję, postanowić, namyślić się', *rezygnować się daw.* 'godzić się na coś pod naciskiem konieczności, poddać się czemuś z rezygnacją', *ryzykować się daw.* '(może pod wpływem fr. *se risquer*) porywać się na niepewne przedsięwzięcie, odważać się na co, narażać się na co', *skrupulizować daw.* 'powodować się skrupułami, być zbyt ostrożnym'.

Czwartym polem pod względem liczebności jest pole «praca człowieka» wraz z podpolami «praca fizyczna, rzemiosło, hutnictwo, górnictwo» (36 JL), «gospodarstwo» (9), «handel i usługi» (9) i «praca umysłowa» (3). Najliczniejsze podpole obejmuje różne rodzaje działalności zawodowej, m.in. hutnictwo (*brantować daw.* 'wytapiać, oczyszczać ogniem złoto albo srebro', *fryszować przestarz.* 'oczyszczać kruszce przez przetapianie w specjalnych piecach, świeżyć; przetwarzać surówkę na stal lub żelazo', *glijować daw.* 'rozżarzać wyroby metalowe; żarzyć, wyżarzać', *puddlingo-*

wać przestarz. ‘oczyszczać surówkę z domieszek węgla, krzemu i manganu przez ogrzewanie jej w piecu pudlarskim, gdzie domieszki te ulegają spalaniu, i otrzymywać w ten sposób żelazo zgrzewane w postaci ciastowatej bryły, które trzeba przekuć i przewalcować’), *rzemiosło (dziwero-wać daw.* ‘kuć stal damasceńską w charakterystyczny falisty deseń na powierzchni, utworzony przez skręcone i skute razem żelazne i stalowe druty i pręty; wytłaczać podobny deseń na zwykłej stali’, *szmelcować 1 przestarz.* ‘pokrywać, ozdabiać metale szmelcem, emalią; także: smarować smołą na gorąco wyrobu żelazne’), *druk (prasować daw.* ‘drukować, tłoczyć’), ale też bycie woźnicą (*forytować 2 daw.* ‘kierować końmi, powozić, być forysiem’).

Pozostałe podpole obejmują znacznie mniej czasowników: «gospodarstwo» (*sterkoryzować daw.* ‘stosować sterkoryzację, nawozić’), «handel i usługi» (*szynkować 1 przestarz.* ‘prowadzić szynk; sprzedawać napoje alkoholowe (głównie w szynku), trudnić się wyszynkiem’) i «praca umysłowa» (*rekognoskować 1 daw.* ‘stwierdzać tożsamość osoby lub rzeczy’).

Pole «człowiek a imponderabilia bytu» jest stosunkowo licznie reprezentowane ze względu na podpole «materia», które obejmuje aż 50 zapożyczeń, niektóre z nich to: *ewaporować przestarz.* ‘ulatniać, parować’, *materializować przestarz.* ‘czynić materialnym, cielesnym, poznawalnym zmysłami’, *precypitować 2 daw.* ‘tworzyć osad na dnie; strącać, osadzać’.

W pozostałych polach odnotowanych zostało znacznie mniej czasowników regresywnych (malejąco – od 27 do 4 czasowników): «dom człowieka» – *ornamentować przestarz.* ‘zdobić, być ozdobą’, «wiedza człowieka» – *graduować daw.* ‘nadawać akademicki stopień naukowy; promować’, «ciało człowieka» – *anatomizować daw.* ‘robić sekcję ciała ludzkiego lub zwierzęcego’, «artystyczna działalność człowieka» – *konterfetować daw.* ‘malować, portretować’, «człowiek a ilość» – *multyplikować przestarz.* ‘mnożyć, pomnażać, zwiększać’, «otoczenie cywilizacyjne człowieka» – *peregrynować przestarz.* ‘odbywać podróże; wędrować, wajażować’, «człowiek i Bóg» – *interdykować daw.* ‘zabraniać wykonywania obrzędów religijnych; w stronie biernej: otrzymać taki zakaz’, «człowiek a przyroda» – *botanizować przestarz.* ‘in. herboryzować; zbierać rośliny w celu ich badania’.

WNIOSKI

Przeprowadzone badania pozwalają na wyciągnięcie następujących wniosków:

- 1) badania dotyczące struktury tematycznej zapożyczeń czasownikowych wychodzących z użycia w dobie nowopolskiej (760 jednostek leksykalnych) zostały przeprowadzone na podstawie klasyfikacji S. Dubisza [Dubisz 2002], analizowane wyrazy należą do 13 z 15 pól wyodrębnionych przez badacza;

- 2) można zauważyć dużą dysproporcję, jeżeli chodzi o liczbę zapożyczeń w poszczególnych polach leksykalno-semantycznych, najliczniejsze pole to: «człowiek w społeczności», które obejmuje blisko połowę analizowanego materiału (353 JZ – 46,4%);
- 3) najliczniej wypełnione podpola we wspomnianym polu to «stosunki międzyludzkie» oraz «stosunki ogólnospołeczne», pierwsze z nich obejmuje blisko połowę jednostek zgromadzonych w tym najliczniejszym z pól;
- 4) zapożyczone czasowniki zgromadzone w podpolu «stosunki międzyludzkie» są zarówno neutralne (*dialogować*), nacechowane pozytywnie (*admiringować*), jak i nacechowane negatywnie (*despektować*);
- 5) dalsza analiza materiału pozwoliłaby na wskazanie przyczyn wewnątrzjęzykowych i pozajęzykowych obserwowanego stanu rzeczy, jednak widać już w tej chwili, że liczba słów wychodzących z użycia ma związek z liczbą nowej leksyki [zob. Kwapien 2010] – im więcej nowych słów w danym kręgu tematycznym, tym więcej słów zanikających;
- 6) życie społeczne było szczególnie istotne dla społeczności posługującej się językiem polskim ze względu na czasy zaborów, odzyskanie niepodległości i inne czynniki polityczne, gospodarcze, kulturowe i w dobie nowopolskiej zasadniczo się zmieniało w stosunku do epok poprzednich; wydaje się, że może to być jedna z głównych przyczyn tak dużej liczby zanikających zapożyczeń z pola «człowiek w społeczności».

Bibliografia

- S. Dubisz, 2002, *Język – Historia – Kultura (wykłady, studia, analizy)*, t. I, Warszawa.
- L.A. Jankowiak, 2005, *Słownictwo medyczne Stefana Falimirza*, t. 1: *Początki polskiej renesansowej terminologii medycznej*, Warszawa.
- E. Kwapien, 2010, *Kształtowanie się zasobu leksykalnego polszczyzny w XIX wieku – rzeczowniki (na podstawie danych leksykograficznych)*, Warszawa.
- J. Porayski-Pomsta, 2007a, *Kilka uwag o zapożyczeniach leksykalnych z języka francuskiego*, „Prace Filologiczne” t. 53, s. 461–468.
- J. Porayski-Pomsta, 2007b, *Zapożyczenia leksykalne z języka francuskiego we współczesnej polszczyźnie. Charakterystyka strukturalno-semantyczna*, „Poradnik Językowy” z. 5, s. 54–65.

***Thematic structure of the verbal borrowings going out of use
in the New Polish period***

Summary

The subject matter of this paper is the thematic structure of the verbal borrowings going out of use in the New Polish period. An extensive material (of 760 positions) was collected based on SJPD (Doroszewski's Dictionary of Polish) and encompasses lexical units designated with chronological labels. The foreign origin of the words was verified in dictionaries of foreign words. The text presents the quantitative and qualitative arrangement of lexical and semantic fields. The research has shown that nearly a half of the analysed material, i.e. the borrowed verbs going out of use, belonged to the field «human being in a society», and primarily to the following sub-fields: «interpersonal relationships» and «social relationships».

Keywords: vocabulary – lexicology – lexicography – borrowings – verbs – life of words.

Trans. Monika Czarnecka